

Sosyal belediyecilik anlayışı üzerinden engellilere yönelik hizmetler

Fethi GÜRÜN¹
Şükran KARARAĞAÇ *²

Geliş Tarihi / Received: 15. 06.2017

Düzeltilerek Geliş Tarihi / Received in Revised Form: 20.06.2017

Kabul Tarihi / Accepted: 28. 062017

Özet

1980’li yıllar itibarıyla uygulanan neoliberal politikalar, küreselleşme, bilgi ve iletişim olanaklarının gelişmesiyle birlikte merkezi yönetimlerin sosyal politikalar alanında hizmet sunma yönetmelerinde değişiklik yaşanmasına neden olmuş ve merkezi yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının bir kısmı yerel yönetimlere devredilmiştir. Bu bağlamda günümüzde merkezi yönetimler savunma, sosyal güvenlik, adalet, eğitim gibi ülke genelindeki hizmetlere yönelik politikalar üretirken, halka en yakın yerel yönetim birimi olan belediyeler de imar, şehircilik, altyapı, çevre düzenleme gibi görevlerinin yanında sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde sunduğu, bilgilendirme, bilinçlendirme, sosyal ve kültürel faaliyetler, sosyal hizmetler ve yardımlar ile aktif bir rol oynamakta ve hizmeti en etkin, hızlı ve sürdürülebilir şekilde yerine getirmektedir.

Bu çalışmada İstanbul Büyükşehir Belediyesinde sosyal belediyecilik anlayışı üzerinden engellilere yönelik sunulan hizmetler değerlendirilmiştir. Bu çalışmada engelli ve engellilik kavramları, Dünya, Türkiye ve İstanbul’da yaşayan engellilerin niceliksel değerleri ve yasal haklarının tarihsel gelişimi; yerel yönetim ve sosyal belediyecilik kavramları ile sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde hizmet veren belediyelerin tarihsel gelişimi, fonksiyonları ve faaliyet

¹ Yrd. Doç. Dr. Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, fethi.gurun@uskudar.edu.tr

² *İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, sukrankaraagac721@gmail.com

alanları; engellilere yönelik hizmetleri değerlendirmek üzere İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü tarafından verilen hizmetler üzerinde çalışılmıştır. Sonuç bölümünde İBB Engelliler Müdürlüğü tarafından verilen hizmetlerin ve istatistiklerin değerlendirilmesi yapılmış ve çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Engelli, engellilik, yerel yönetimler, belediye, sosyal belediyecilik.

Services oriented towards people with disabilities based on social municipality perception

Abstract

The neoliberal policies have been implemented since 1980s, with the globalization and development of information and communication facilities led to changes in service delivery regulations in the field of social policies of central governments and some of the powers and responsibilities of central governments have been transferred to local governments. In this context, while central governments produce policies for services across the country such as defense, social security, justice and education; municipalities which are closest governance agency to the people, play an active role with informing and awareness raising, social and cultural activities, social services and aids, which submitted within the terms of social municipality perception; besides to their duties such as reconstruction, urban planning, infrastructure and environmental regulation.

In this particular study, services were evaluated that are offered in terms of social municipality perception in oriented towards people with disabilities in Istanbul Metropolitan Municipality. In this study, the concepts of people with disabilities and disability, the historical development of the quantitative values and legal rights of the people living in the world, Turkey and Istanbul; the concepts of local government and social municipality, the historical development, functions and fields of activity of municipalities which serve within the terms of social municipality perception; it is studied on the services which are provided by İstanbul Metropolitan Municipality Directorate of Disabled People for evaluation of services intended to People with Disabilities. In final chapter, services and statistics that are given by İstanbul Metropolitan Municipality Directorate of Disabled People are evaluated and offered with solutions.

Keywords: *People with disabilities, disability, local governments, municipality, social municipality*

Giriş

Ülkemizde ve dünyada küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan yerelleşme etkisiyle merkezi yönetim, elindeki yetki ve sorumluluklarının bir kısmını yerel yönetimler ile paylaşmaya ve yerel idarelere devretmeye başlamış, bu yeni sorumluluklar ile birlikte belediyelerde sosyal belediyeçilik anlayışı gelişmeye başlamıştır. Belediyeler bu kapsamda; imar, altyapı ve üstyapı, çevre düzeni, vergi toplama gibi görevlerinin yanında eğitim, istihdam, sağlık, sosyal ve kültürel yaşamın desteklenmesi, yaşlı, çocuk, engelli, kimsesiz ve yardıma muhtaç kişilere yapılan sosyal yardımlar gibi yerel ölçekte belde halkının sosyal ihtiyaçlarına yönelik politikalar üretmeye çalışmıştır.

Ülkemizde özellikle 2004 yılından sonra çıkarılan yasalar ile birlikte belediyeler sosyal belediyeçilik çerçevesinde dezavantajlı gruplar olarak sayılan kadın yaşlı, engelli ve çocukların ihtiyaçlarının karşılanması ve korunması doğrultusunda hizmetlerin yürütülmesi amacıyla önemli görev, yetki ve sorumluluklar verilmiştir. Sosyal belediyeler; engellilerin sosyal hayata katılımını ve adapte olmalarını sağlamak, evlere ve kapalı alanlara hapsolmalarını engellemek, kentin sunduğu tüm imkânlardan toplum içinde diğer sağlıklı insanlar gibi yararlanmalarını sağlamak, işgücüne katılımını sağlamak ve kenti engellilerin erişilebilirliğine uygun hale getirmek için çalışmalar yapmaktadır.

Araştırmanın amacı ve metodolojisi

Bu araştırmanın amacı, sosyal belediyeçilik yaklaşımını ortaya koymak, yasal ve yönetsel düzenlemeler ile belediyelere tanınan yetki ve sorumluluklar çerçevesinde belediyelerin engelli vatandaşların sosyal hayata adaptasyonu kapsamında yapılmakta olan sosyal belediyeçilik faaliyetlerini İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü örneğinde incelemektir.

Araştırmanın metodolojisinde, araştırmanın hazır hale getirilmesine ve uygulanmasına yönelik süreçler belirli bir hiyerarşik uyum içerisinde sunulmuştur. Buradan yola çıkarak araştırmanın sürecini;

literatür taraması ve demografik verileri, ulusal ve uluslararası yasal ve yönetsel düzenlemeleri, araştırmada örnek olarak seçilen konuya yönelik belirlenen karakteristikleri, inceleme alanında verilen hizmetlere yönelik analizler neticesinde ulaşılan bulguları kapsamaktadır. Araştırmanın ana bölümü; sosyal belediyecilik çerçevesinde engellilere yönelik hangi tür hizmetlerin sunulduğunu incelemek, engellilerin sosyal hayata katılmasına ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik uluslararası alanda yapılan düzenlemeler ile karşılaştırmak ve toplam nüfus ölçeği değerlendirildiğinde ülke genelinde engelli nüfusun en yoğun şekilde bulunduğu İstanbul'da Büyükşehir Belediyesi bünyesinde kurulan Engelliler Müdürlüğü'nün engelli vatandaşlara yönelik verilen hizmetleri irdelemekten oluşmaktadır.

Engelli-Engellilik

“Sakat”, “malul”, “özürlü” ve “engelli” kavramları literatürde farklı anlamlar ifade etmesine rağmen gündelik hayatta ve mevzuatta birbirlerinin yerlerine kullanılmaktadır. Yapılan bu farklı tanımlamalar insanların zihinsel, fiziksel ve ruhsal açıdan diğer sağlıklı insanlardan farklı olduğunu göstermekte ve engelli insanları olumsuz yönde etkilenmektedir.

“Engellilik” ile ilgili tanımlar, Uluslararası literatüre göre “sakat”, “engelli”, “özürlü” gibi birçok tanım kabul edilirken, ülkemizdeki 6462 sayılı Kanun ile “engelli”, “özürlü” ve “sakat” terimleri ayrı ayrı kullanılmayarak tüm kavramlar tek bir başlık olarak “Engelli” terimi altında birleştirilmiştir (6462 Sayılı Kanun, 2013: Madde 1).

Ülkemizde Engelliler Kanununa göre (5378 Sayılı Engelliler Kanunu, 2005: Madde 3/a); Engelli, “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak ifade edilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 1980 yılında özürlülük ile ilgili verilerin karşılaştırılabilmesi ve tanımların standardize edilmesi için “Bozukluklar, Yeti Yitimi ve Engellilerin Uluslararası Sınıflandırması” çerçevesinde yetersizlik, özürlülük ve engellilik sınıflandırması geliştirmiştir. Engellilik konusunda yapılan sınıflandırma aşağıda gösterilmiştir (T.C. Başbakanlık Özürsümler İdaresi Başkanlığı [ÖİB], 2004).

- Bozukluk (Impairment): Sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik ve anatomik (fiziksel) yapı ve fonksiyonlarındaki eksiklik ve anormallik,
- Özürlülük (Disability): Bir yetersizlik sonucu normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde bir aktiviteyi gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık veya yetersizlik,
- Engellilik (Handicap): Bozukluk veya özürlülük nedeniyle, kişinin yaş, cinsiyet, sosyal ve kültürel faktörlere bağılı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesi olarak sınıflamakta ve tanımlamaktadır (ÖİB, 2004).

WHO'nun vermiş olduğı istatistiki bilgilere göre 1970 yılında dünyadaki toplam nüfusun yüzde 10'u engellidir. 2004 yılında WHO tarafından yayınlanan “Dünya Sağlık Araştırması (World Health Survey)”na göre 15 yaş ve üzerindeki engelli sayısının 785 milyon (yüzde 15,6) kişi olduğı ve yine 2011 yılında yayınlanan “Dünya Engellilik Raporu (World Report on Disability)”na göre 2010 yılında dünyadaki engelli nüfusun toplam nüfusa oranının yüzde 15 olduğı belirtilmektedir (URL-1). Yine Özürsümler İdaresi Başkanlığı (ÖİB) ve Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından 2002 yılından yaptırılan Türkiye Özürlülük Araştırması'na göre ülkemizdeki toplam nüfusun (68.662.559 kişi) yüzde 12.29 (8.431.937 kişi)'u engellidir. Bu engelli nüfusun yüzde 9.70 (6.659.632 kişi)'i süreğen hastalıklı engelli iken yüzde 2.58 (1.772.305 kişi)'i fiziksel ve zihinsel engelle sahip kişilerden oluşmaktadır (DİE ve ÖİB, 2009).

Engelli haklarına yönelik yapılan yasal ve yönetsel düzenlemelere baktığımızda devletler üstü bir örgüt olan BM, kendine bağılı

ve ilişkili kuruluşlar eliyle engellilerin haklarının gelişiminde büyük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Yapmış olduğu çalışmalar ve aldığı kararlar ile birçok ülkenin engellilerin eğitim, sağlık, istihdam, erişilebilirlik, ayrımcılıkla mücadele ve rehabilitasyonuna yönelik uyguladığı politikalarda önemli rol oynamıştır. Yine devletler üstü bir örgütlenme olan Avrupa Birliği, kendine üye ülkelerde son 20 yıl içerisinde yaptığı çalışmalarla engellileri pasif ve yardıma muhtaç olarak görmekten ziyade diğer kişiler gibi eşit haklara sahip ve toplumda bütünleşik bir şekilde yaşayabilen kişiler olarak görmekte ve çalışmalarını bu yönde ilerletmektedir. ABD; engelli hakları ve engellilerin toplum içinde yaşamlarını kolaylaştırma konusunda çıkardığı federal ölçekte çıkarmış olduğu yasalar, yönetmelikler, bildirimler vb. ile ulusal anlamda ilk çalışma yapan ülkelerden biridir (URL-2).

Ülkemizde engellilere yönelik yasal ve yönetsel düzenlemelere bakıldığında gerçek anlamda çalışmaların başlaması 1990'lı yıllara dayanmaktadır. 1990'lı yılların öncesinde yapılan düzenlemeler daha çok tek engel grubuna yönelik ufak çaplı düzenlemelerdir. 1997 yılında kurulan Özürlüler İdaresi Başkanlığı ile beraber yapılan kurumsal çalışmalar neticesinde çıkarılan 5378 sayılı Özürlü ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, engellilerin tüm hakları konusunda dönüm noktası oluşturmuş ve bu kanun ile engellilerin alanına giren her kanun ve yönetmeliklerde değişiklikler yapılmıştır.

Sosyal belediyecilik kavramı ve Türkiye’de sosyal belediyeciliğin gelişimi

Sosyal belediyecilik, “mahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca kanalize eden; işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal

güvenlik ve adalet mevhumunu güçlendirmeye yönelik olarak mahalli idarelere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir.” şeklinde tanımlanmaktadır (Akdoğan, 2002).

Sosyal belediyeciliğin tarihsel süreci

19. yüzyılın sonlarında gelişen “sosyal devlet” anlayışı Sosyal belediyecilik yaklaşımının temellerini oluşturmaktadır. Yerel yönetimlerin sosyal politika alanındaki işlevleri Sanayi Devrimi’nden İkinci Dünya Savaşı’na kadar olan dönemde 20. yüzyılın başlarına kadar genelde yoksullara yardım ölçeğinde kalmış iken I. ve II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde yaşanan sosyal imkânsızlıklar nedeniyle yerel yönetimlere daha geniş sorumluluklar yüklenmiştir (Ersöz, 2006).

Devletlerin vatandaşların eğitimden sağlığa kadar sosyal ihtiyaçlarına çözüm bulmak üzere uyguladığı politikalar zaman içinde yaşanan ekonomik krizler, sosyal, kültürel ve teknolojik gelişmeler ile birlikte değişen insan ihtiyaçları sosyal devletin krize girmesine neden olmuş ve buna çözüm olarak devletler yerelleşme yoluna gitmişlerdir. Devletlerin sosyal politikaları yereldeki uygulayıcılar üzerinden yürütmeye başlamasıyla yerel yönetimlerin gücü artmaya başlamış ve bu durum sosyal belediyecilik anlayışının gelişmesinde en önemli etken olmuştur. Özellikle Avrupa’da Avrupa Kentsel Şartı anlayışının uygulamaya geçmesi ile beraber sosyal belediyecilik anlayışının fonksiyonları ve hizmet yelpazesi gelişmiştir.

Ülkemizde Modern anlamda bir belediye kurulması isteği Tanzimat ile birlikte yoğunlaşmış, Kırım Savaşı’ndan sonra yaşanan gelişmelerin de etkisiyle 1855 yılında ilk yasal girişimi, İstanbul Şehremaneti’nin kuruluşunu beraberinde getirmiştir (Nadaroğlu, 2001). Batılı anlamda ilk belediye örgütü ise 1857 yılında azınlıkların yaşadığı Beyoğlu-Galata’ya yerel hizmetler götürmek üzere kurulan “Altıncı Daire-i Belediye”dir. Paris Belediyesi örnek alınarak kurulan bu belediyenin başkanı ve meclis üyeleri seçimle işbaşına gelmeyip merkezi idare tarafından atanmakta ve özel gelir kaynakları ve ayrı bir personeli bulunmaktaydı (Görmez, 1997).

Cumhuriyetin ilk yıllarında imar ve belediyecilik ilgili önemli sorunlarla karşılaşmış ve bu sorunların çözüme ilişkin çalışmalar Cumhuriyet döneminin belediyecilik görüşü ortaya çıkarmıştır. Bu kapsamda çıkarılan 26 Şubat 1924 tarih ve 423 sayılı “Belediye Vergi ve Resimler Kanunu” Cumhuriyet döneminde belediyelerle ilgili atılan en önemli adımdır. Yine aynı yıl 16 Şubat 1924’de çıkarılan 417 sayılı “Ankara Şehremaneti Kanunu” ile Ankara Şehremini hükümet tarafından atanacak ve şehir dört üyesi bulunan bir “Cemiyet-i Umumiye-i Belediye” tarafından yönetilecekti. Belediyeler ile ilgili hazırlanan en önemli düzenleme olan ve 3 Nisan 1930 tarihinde yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu ile elli üç sene yürürlükte kalan “Vilayet Belediye Kanunu”, “Ankara Şehremaneti Kanunu” ve “Der-saadet Belediye Kanunu” 1 Eylül 1930 tarihinden itibaren yürürlükten kaldırmıştır (Çağdaş, 2011).

Ülkemizde yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik bağlamındaki fonksiyonları 1945-75 yılları arasında çıktığı görülmektedir. Bu dönemde belediyelerin sosyal yardım ve sosyal hizmet alanları çok genişlemiş ve belediyeler ulusal düzeyde planlanan sosyal politikaların mahalli düzeyde hayata geçirilmesinde temel ajans hale gelmişlerdir. Merkezi devlet eğitim, sağlık ve konut hizmetlerinde yerel yönetimlerden bir ajans olarak yararlanmıştır. Bu fonksiyonlarını yerel yönetimlere bırakmış, onunla paylaşmıştır. Böylece dünyada sosyal belediyecilik dediğimiz belediyecilik anlayışı gelişmiş ve belediyelerde, nasıl ki devlet sosyal devlet olarak tanımlanıyorsa, belediyelerde refah belediyeleri (sosyal belediyeler) olarak tanımlanmışlardır (Ersöz, 2010).

2000’li yıllardan itibaren hayata geçirilen Türk Kamu Yönetimi Reformu ile birlikte yapılan düzenlemeler sosyal belediyecilik anlamında büyük bir çığır açmıştır. 2004 yılından itibaren peşe peşe çıkarılan 2004 tarih 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile 1984 tarihli 3030 sayılı büyükşehir Belediyeleri Yönetimi Hakkında Kanunu’nun; 2005 tarihli ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile 1913 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu’nun (İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkatı) ve 2005 tarihli ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanunu’nun sona

ermesi ve güncel ihtiyaçları karşılayacak şekilde yenilenmesi artık belediyelerin sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde güçlü ve etkin bir yönetim sergileyebileceğini ortaya koymuştur.

Bu kapsamda günümüze geldiğimizde Büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere il ve ilçe belediyeleri sadece ulaşım, altyapı, su ve kanalizasyon gibi temel ihtiyaçları karşılamakla beraber sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim, sosyal hizmet vb. gibi birçok alanda sorumluluk sahibi olduğu ve sosyal belediyeçilik alanında hizmetlerini yoğun bir şekilde sürdürdüğü görülmektedir.

Türkiye’de sosyal belediyeçilik kapsamında faaliyet alanları

Ülkemizde sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde belediyeler; kadınlara yaşlılara, engellilere, çocuk ve gençlere, yoksullara ve muhtaç asker ailelerine, işsizlere ve afetzedelere yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır.

- *Kadınlara yönelik sosyal belediyeçilik faaliyetleri:* 5393 sayılı Belediye Kanunu (2005: Madde 14/a)’na göre Büyükşehir Belediyeleri ve nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler tarafından kadınlara yönelik konukevleri açmaları zorunlu tutulmuştur. Diğer belediyeler ise hizmet önceliği ve mali yeterliliği göz önünde tutularak kadınlara yönelik konukevleri açabilirler.
- *Yaşlılara yönelik sosyal belediyeçilik faaliyetleri:* Belediye Kanunu’na göre belde içerisinde yaşayan insanlara sunulan hizmetler kendilerine en yakın ve en uygun olacak şekilde verilmesi gerekmektedir. Engelli, çocuk, yaşlı, dar gelirli ve düşkün durumda olan vatandaşlara hizmetlerin sunulmasında en uygun yöntem uygulanmakta ve verilecek hizmetlerde öncelik tanınmaktadır (Belediye Kanunu[BK], 2005: Madde 14).
- *Çocuk ve gençlere yönelik sosyal belediyeçilik faaliyetleri:* Belediye kanununa göre büyükşehir belediyeleri ve nüfusu 100.000’in üzerindeki belediyeler tarafından çocuklara yönelik konukevleri açmaları zorunlu tutulmuştur. Diğer belediyeler ise hizmet önceliği ve mali yeterliliği göz önünde tutularak çocuklar için konukevleri açabilir ([BK], 2005: Madde 14/a)

- *Engellilere yönelik sosyal belediyecilik faaliyetleri:* Ülkemizde engelli vatandaşlarımıza verilen hizmetlere önem verilmekte ve özellikle hizmetlerin yerel ölçekte belediyeler tarafından verilmesi için 2005 yılından çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu ile birlikte yapılmaya başlanmıştır. Bu düzenlemeler kapsamında bütçede engellilere yönelik hizmetlerin yürütülmesi ve engelli merkezleri oluşturulması, engellilere yönelik ayni ve nakdi yardımların verilmesi sağlanmaktadır.
- *Yoksullara yönelik sosyal belediyecilik faaliyetleri:* Türkiye’de belediyeler tarafından yoksul, fakir ve kimsesiz insanlara yönelik sunulan hizmetlerin en başında aşevi hizmetleri gelmektedir. Aşevleri hizmetleri kapsamında günlük yemek çıkartılmakta olup yine gezici aşevi şeklinde de hizmet verilmektedir. Bunun dışında belediyeler, muhtaç, yoksul ve kimsesiz insanlara gıda, ekmek, yakacak ve temizlik maddesi gibi sosyal yardımlar yapmakta, toplu sünnet ve toplu nikâh törenleri düzenlemektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2008).
- *Afetzedelere yönelik sosyal belediyecilik uygulamaları:* Afet durumlarında, afet bölgesinde yaşayan herkes bu felaketten etkilendiği için sosyal yardıma muhtaç kesim genişlemekte, sosyal yardımlar zengin, fakir, çocuk, yaşlı ayırt etmeden herkese verilmektedir. Kriz durumlarında belediyeler, afete uğramış kesimlere yönelik giyecek, yiyecek, ısınma, gezici aşevi, geçici barınma, gezici ekmek yapımcısı gibi sosyal yardım faaliyetlerinin yanı sıra, iş makinesi, kurtarma timleri gibi teknik destek faaliyetlerini de verebilmektedirler (Yıldırım ve Göktürk, 2008).
- *İşsizlere yönelik sosyal belediyecilik uygulamaları:* Yaygın eğitim hizmeti belediyelerin sosyal hizmet faaliyetleri kapsamında sunduğu en önemli hizmetlerden biridir. Yaygın eğitimin amacı, toplumun her kesimini ömür boyu sürecek bir öğrenme sürecine sokmaktır. Yaygın eğitim faaliyetleri içerisinde okuma-yazma kursları, çıraklık eğitimi kursları, çocuk bakımı ve eğitimi kursları, beceri kazandırma kursları, madde bağımlılığın korunma eğitim programları, trafik kazalarında ilk yardım kursları gibi kurslar bulunmaktadır (Yener, 1998).

Yerel yönetimlerin engelli hizmetlerine yönelik uluslararası örnekleri

Engellilerin sosya hayata katılmasına ve ihtiyaçlarının karşılanmasına amacıyla sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde engellilere yönelik sunulan hizmetler İsveç ve İngiltere ölçeğinde değerlendirilmiştir.

İngiltere

İngiltere’de yerel yönetimler, ihtiyaç sahibi vatandaşlara sosyal yardım ve sosyal hizmetler sunmak konusunda çok önemli çalışmalar yapmaktadır. Özellikle eğitim ve sağlık alanlarında çok kapsamlı görevler yerine getiren belediyeler, bölgesel gelişme ve kalkınma için istihdam geliştirme programları yürütmektedir (URL-3).

İngiltere’de çıkarılan Engelli Ayrımcılığı Yasası, engellilere istihdam, mal ve hizmetlere erişimde kolaylık, mal mülk alımı ve kiralanmasında yeni haklar vermektedir. Ayrıca okullar, kolejler ve üniversiteler engellilere bilgi sağlamakla yükümlü kılınmış ve belediyeler taksi, tren ve otobüsler için asgari ulaşım standardı oluşturmakla görevlendirilmişlerdir (Okur, 2001). İngiltere’de yerel yönetimler, eğitim ve kütüphane kurulları, özel eğitim gereksinimi olan çocukların eğitimini normal okullarda gerekli koşullar hazırlayarak sağlamakla yükümlüdür. Yapılan yasal düzenlemelerle çocukların engel gruplarına göre sınıflandırılması ortadan kaldırılmıştır. 1988 Eğitim Reformu Yasası ile İngiltere’de tüm çocuklara uygulanabilecek bir müfredatın geliştirilmesi ve uygulanması zorunlu kılınmıştır. Özel eğitime muhtaç çocukların eğitime başlangıç ve bitirişleri yerel yönetimlerin sorumluluğundadır ve bunlar sosyal hizmet birimleriyle koordinasyon içinde yürütülmektedir (Okur, 2001).

İsveç

Belediyelerin okul eğitimi ve sosyal hizmetler gibi konulardan sorumludur. Aynı zamanda halkın temel güvenliğinin sağlanması, vatandaşlara ve halka hizmet ve yardımlar belediyelerin en önemli sorumlulukları arasındadır. Engellilere yönelik ulaşım hizmetleri,

kişisel yardımların sağlanması, zihinsel engelliler için temsilciliklerin açılması, motorlu taşıt ve ev almaları için hibe desteği, engelli kişilerin bağımsız ve aktif bir yaşam sürebilmeleri için hizmetlerini sürdürmektedir. Bu hizmetler için hükümet tarafından belediyelere sağlanan finansal hibeler engellilik politikasının önemli bir özelliğidir (Swedish Institute, 2007).

Belediyeler Sosyal Hizmetler Yasası, Sağlık ve Medikal Hizmetler Yasası ve Belirli Fonksiyonel Bozukluklara Sahip Kişilere Destek ve Hizmet Yasası kapsamındaki çoğu hizmetlerin verilmesinden sorumludur. Yardım Yasası kapsamındaki maliyetlerden ise merkezi hükümet sorumludur. 2006 yılında belediyelerin engelli kişilerin bakımı için harcadığı genel işletme giderleri 36.1 milyar kron (3,9 milyar Euro). Engellilerin bakım giderlerinin yüzde 80'i Belirli Fonksiyonel Bozukluklara Sahip Kişilere Destek ve Hizmet Yasası ve Yardım Yasası kapsamında kullanılmış iken yüzde 20'lik kısmı Sosyal Hizmetler Yasası ve Sağlık ve Medikal Hizmetler Yasası kapsamında harcanmıştır. Sosyal hizmetler haricinde belediyelerin engellilere yönelik ulaşım ve diğer hizmetler için maliyeti 2006 yılında 350 milyon kron (38 milyon Euro) olarak hesaplanmaktadır. Engellilere yönelik hizmetler belediyelerin en hızlı büyüyen ve giderek daha fazla kaynak tüketen bir hizmet çeşididir (URL-4).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Engelliler Müdürlüğü'nün hizmetleri

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Engelliler Müdürlüğü; 2016 yılında İstanbul'un her noktasına hizmet verebilmek için 26 merkez ve 8 irtibat bürosuna ulaşarak, profesyonelleşmiş tecrübesiyle engellilikle ilgili birçok alanda hizmet vermektedir. Engelliler müdürlüğü, İstanbul'da ikamet eden tam teşekküllü bir hastaneden %40 veya üzeri vücut fonksiyon kaybı olduğunu engelli sağlık kurulu raporuyla belgeleyen; zihinsel, ortopedik, işitme, görme, dil ve konuşma, ruhsal / duygusal rahatsızlığı ve süregelen hastalığı olan bütün engellilere hizmet vermektedir.

Engelliler Müdürlüğü'nün hizmetleri

Engelliler Müdürlüğü İstanbul ili genelinde engelli vatandaşlarımızın toplumsal hayata katılımını kolaylaştırmak, kentin sunduğu imkânlardan engelli olmayan diğer bireyler gibi eşit faydalanmalarını sağlamak, kapasitelerini geliştirmek, bağımsızlaşmalarına destek olmak, yaşam koşullarını iyileştirmek, bakıma ve korunmaya muhtaç engelli bireylerin özel ihtiyaçlarını karşılayarak yaşam kalitelerini yükseltmek, toplumsal üretime katkıda bulunmalarını sağlamak ve topluma yönelik engelliliği önleyici çalışmalarda bulunmak amacıyla hizmetlerini yürütmektedir.

Sosyal servis hizmetleri: İSEM Sosyal Servisi, Engelliler Müdürlüğü'nün engelli ve yakınlarının taleplerini ilk iletildiği, engelli ve yakınlarına ilk temas ettiği servistir. Bu serviste görevli alanında uzman psikolog, sosyolog ve kayıt elemanları ile bilgilendirme bilinçlendirme, danışmanlık, belediye içi departmanlara ve farklı kurumlara yönlendirme ve bu yönlendirmeleri takibi yapılmaktadır.

Psikolojik destek hizmetleri: Engelli ve ailesine, bireysel ve çevresel sorunlarla başa çıkma becerileri kazandırılması ve toplumsal hayata katılımının artırılması amacıyla, engelli bireylerin; mesleki, sosyal, eğitsel ve duygusal gelişimlerine katkı sağlanmasına yönelik psikolojik destek çalışmaları gerçekleştirilmekte, gerekmesi durumunda aile üyelerinin psikolojik açıdan güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir. Psikolojik destek hizmetleri kapsamında; bireysel ve grupla danışmanlık hizmetleri, aile eğitimi ve seminer çalışmaları ve konuşma terapisi hizmetleri verilmekte olup genel bilgilendirme aşağıda verilmiştir (İBB Faaliyet Raporu 2015, 2016).

Eğitim hizmetleri:

Zihinsel engelliler beceri kazandırma ve mesleki rehabilitasyon merkezleri: Zihinsel engelli bireylerin yeteneklerinin geliştirilmesi ve mesleki becerilerinin artırılması amacıyla uygulanan eğitim programlarında 17-35 yaş arasında, öğretilebilir veya eğitilebilir durumda olan, hafif veya orta düzeyde zihinsel engellilere; öz

bakım becerileri, sosyal becerileri ve el becerilerini artırmasına yönelik spor, makrome/cam boyama, müzik, resim, seramik, okuma yazma, halk oyunları, bağımsız yaşam vb. 20 farklı alanda eğitimler verilmektedir (Faaliyet Raporu 2015, 2016).

Karma eğitim hizmetleri: Karma eğitimler, engel grubu ayırt etmeksizin engelli bireylerin mesleki bilgi ve beceri kazandırmak ve üretkenliklerini arttırmak amacıyla yapılmaktadır. Engelli bireylerin, engel durumu, vasıf ve yetenekleri dikkate alınarak 44 farklı mesleki ve kişisel gelişim alanında eğitimler verilmektedir.

Türk işaret dili eğitimleri: İşitme engellilerle iletişim kurmak isteyen vatandaşlara, işitme engelli insanlarla sağlıklı iletişim kurabilmesi ve bu dilin eğitim sistemi içerisinde yer almasının sağlanması amacıyla Türk İşaret Dili kursları ücretsiz olarak verilmektedir (Faaliyet Raporu 2015, 2016).

Yaz okulu hizmetleri: Örgün eğitimde yeterli eğitim desteği alamamış 7-13 yaş arasındaki engelli çocuklar ve gençlere yönelik destek eğitimleri verilmektedir. Yaz Okulu hizmetlerinden yararlanan engellilere sosyal, kültürel, eğitsel ve sportif çalışmalar ile destekleyerek eğitim gördükleri eğitim kurumlarında daha katılımcı ve aktif bir birey olmaları amaçlanmaktadır.

Özel eğitim hizmetleri: Engelliler Müdürlüğü bünyesinde, Anadolu ve Avrupa yakasındaki eğitim ve uygulama merkezlerinin 0-6, 0-12 ve 12-16 yaş dönemindeki özel gereksinimi olan ya da ön tanı ile risk altındaki çocuklara (otizm spektrum bozukluğu, down sendromu, zihinsel yetersizlik ve diğer gelişimsel yetersizlikler) ve ailelerine erken müdahale hizmeti sunma modelinden başlayarak kanıta dayalı davranış ve ilişki temelli bütüncül sistem geliştirerek eğitim planlama, program geliştirme, uygulama ve takibi yapılmaktadır (İBB Engelliler Müdürlüğü, 2016).

İstihdam destek hizmetleri: Engelliler Müdürlüğü istihdam destek hizmeti ile iş hayatına katılmak isteyen engelli bireyleri mesleki açıdan gelişmelerini sağlayarak iş bulmalarına aracılık etmek ve

hayatındaki engelleri aşmasına yardımcı olmak amacıyla engellinin fiziksel ve psikolojik durumu, vasfı ve kabiliyetleri göz önünde tutularak kendisine uygun iş imkânlarını araştırmakta ve şartlara uygun iş bulunması halinde işverenler ile iletişime geçmektedir.

Yasal haklar danışmanlığı hizmetleri: Engelliler müdürlüğü yasal haklar danışmanlığı hizmetleri kapsamında alanında uzman avukatlar tarafından engelli bireylere ve yakınlarına, yasal ve yönetsel açıdan sahip oldukları haklar ile ilgili bilgilendirme ve yönlendirme hizmetleri verilmektedir.

Sosyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri: Engelliler Müdürlüğü bünyesinde sunulan sosyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri kapsamında, engellilerin sosyal hayata aktif katılımlarını sağlamak diğer sağlıklı insanlar gibi yaşadıkları kentte sunulan sosyal ve kültürel hizmetlerden yararlanmaları amacıyla kültür ve sanat festivalleri, geziler, eğlence programları, spor etkinlikleri, manevi destek hizmetleri, kuaförlük ve kişisel bakım hizmetleri ile yaz kampı hizmetlerini vermektedir.

Sağlık destek hizmetleri: Engelliler Müdürlüğü bünyesinde sunulan sağlık destek hizmetleri kapsamında; engelli ve ailelerinin engelinden kaynaklanan sorunlarını minimize etmek ya da tamamen iyileşmesine yardımcı olmak, duygusal, zihinsel ve fiziksel gelişimine yardımcı olmak ve ihtiyaç duydukları medikal malzemeleri temin edilmesini sağlamak amacıyla hizmetler verilmektedir.

Ulaşım destek hizmetleri: Engelliler müdürlüğü ulaşım destek hizmeti; İstanbul il sınırları içerisinde yaşayan, 65 yaş üzeri engelli raporu ve/veya ilaç kullanım raporu olanlar dışında en az % 40 oranında Engelli Sağlık Kurulu Raporuna sahip, Müdürlük Otomasyon sisteminde kayıtlı, 5 yaşından gün almış engelli vatandaşlara ücretsiz olarak sunulmaktadır.

Toplumun bilinçlendirilmesi hizmeti projesi (ESHA): ESHA (Engellilerin Sosyal Hayata Adaptasyonu) projesi, ilk ve ortaöğretim okullarında eğitim alan öğrencilere engelliler ile ilgili farkındalık

oluşturmak ve bu konuda bilinçlendirmek amacıyla ile İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi arasında 2000 yılında imzalanan bir protokolle hayata geçirilmiştir. (İBB Engelliler Müdürlüğü, 2016).

Sonuç

Ülkemizde 2000’li yıllardan itibaren büyük bir ivme kazanan sosyal belediyecilik kapsamında belediyeler; kadınlara, engellilere, yaşlılara, çocuk ve gençlere, kimsesiz ve sokak çocuklarına, yoksullara, işsizlere ve afetzedelere yönelik bakım evleri oluşturmadan aynı ve nakdi yardımlara, sosyal ve kültürel etkinliklerden rekreasyon alanların oluşturulmasına, aşevleri ve gıda desteğinden kişisel ve mesleki eğitimlere kadar çok geniş bir alanda faaliyetlerini sürdürmektedir.

Günümüzde belediyelerin yol, su, alt yapı ve çevre düzenleme gibi temel hizmetlerinin yanında sosyal belediyecilik anlayışına dayalı sunduğu hizmetlerin, kaliteli hizmet ve halka dayalı hizmet anlamında belirleyici rol oynadığı görülmektedir. İl ya da belde sınırları içerisinde yaşayan halkın, demografik, ekonomik, sosyal ve kültürel durumu göz önüne alındığında sosyal belediyeciliğin bir zorunluluk olduğu ortadadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, bu zorunluluğun farkına vararak mali kaynakların yasal sınırlar çerçevesinde elverdiği ölçüde hizmetlerini yürüttüğü görülmektedir. Engelli vatandaşlarımıza ayrılan mali ve fiziki kaynaklara dayalı geniş yelpazede sunulan hizmetler bunun apaçık göstergesidir.

Engellilerin sosyal hayata katılmasına ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ulusal ve uluslararası alanda birçok düzenleme yapılmaktadır. Ancak engellilere yönelik sunulan hizmetler her ülkede farklılıklar göstermektedir. Avrupa’da sosyal belediyecilik anlayışı çerçevesinde engellilere yönelik sunulan hizmetler değerlendirildiğinde İngiltere’de yerel yönetimler sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler konusunda çok önemli fonksiyonlara sahiptir. Yine bu hizmetlerin yanında sağlıktan ulaşım, eğitimden erişilebilirliğe kültürel hizmetlerden istihdama kadar birçok alanda yerel yönetimler

engellilere yönelik hizmetlerini sürdürmektedir. İsveç'te Belediyeler okul eğitimi ve sosyal hizmetlerin sürdürülmesinden sorumludur. Bu kapsamda eğitim, sosyal ve kültürel hizmetler, ulaşım desteği, sosyal yardımlar konut desteği, rehabilitasyon, rehabilitasyon yardımları, konut tadilatı ve erişilebilirlik gibi hizmetleri yürütmektedir.

Ülkemize bakıldığında sosyal belediyeçilik anlayışı çerçevesinde belediyelerin engellilere yönelik sunduğu hizmetler özellikle 2004 yılı sonrası yapılan yasal düzenlemeler ile gelişmekte olduğu görülmektedir. Bu kapsamda belediyeler; engellilere yönelik engelli merkezleri oluşturmak, ayni ve nakdi yardımlarda bulunmak, toplu ulaşım imkânlarından yararlanmasını sağlamak, kişisel ve mesleki eğitimler vermek, istihdam hizmetleri vermek, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemek, farkındalık oluşturmak, fiziki ve sosyal alanları engellilerin erişilebilirliğine uygun hale getirmek gibi birçok alanda hizmet vermektedir.

İBB Faaliyet Raporuna göre 2015 yılında engellilere yönelik sunulan hizmetlerin istatistiksel verilerine bakıldığında; 257.447 kişiye bilgilendirme, yönlendirme ve danışmanlık hizmeti, 6.966 kişiye psiko-sosyal danışmanlığı ve 13.621 kişiye psiko-sosyal eğitim hizmeti, 1690 kişiye konuşma terapisi hizmeti, 1196 kişiye 710.960 seans eğitim hizmeti, 505 kişiye Türk işaret dili eğitimi hizmeti, 276 kişiye istihdam destek hizmeti, 21.550 kişiye yasal haklar danışmanlığı hizmeti, 6.780 kişiye yasal haklar eğitimi hizmeti, 1.174 kişiye kuaförlük ve kişisel bakım hizmeti, 547 kişiye 2.296 seans tıbbi rehabilitasyon hizmeti, 105.871 seans sporla rehabilitasyon hizmeti, 6.287 kişiye yaz kampı hizmeti, 7.363 kişiye medikal malzeme desteği hizmeti, 172.102 kişiye ulaşım destek hizmeti ve 44.197 kişiye farkındalık eğitimi hizmeti verildiği görülmektedir (İBB Faaliyet Raporu 2015, 2016).

“İBB Engelliler Müdürlüğü, engellilerin sosyal hayata katılımına, rehabilitasyonuna, kişisel ve mesleki anlamda gelişimine, kentin sunduğu imkânlardan daha fazla yararlanmasına yönelik hizmetler vermektedir. Bu hizmetlerin daha kaliteli, daha kapsayıcı ve etkin olabilmesi için yasal olarak 5216 sayılı kanunun verdiği yetkiler

çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve meslek odaları ile daha etkin çalışmalar yapması, hizmetlerin sunulmasında en fazla öneme sahip olan İstanbul genelindeki engelli nüfusun tespitinde diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ortak veri tabanı oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapması, verilen hizmetlerde genelden ziyade daha spesifik alanlarda (otizm, erken tanı, işitme ve görme merkezleri vb.) engellilere yönelik hizmetler vermeye yönelmesi, engellilerin sosyal hayata adapte olmalarında ve bağımsız şekilde yaşayabilmelerini kolaylaştıracak çalışmaların artırılması ve en önemlisi de toplumsal hayatı engellilerle paylaşan diğer bireylerin engellilere yönelik farkındalığını artırmaya yönelik çalışmaların artırılmasına önem verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kaynaklar

- [1] Akdoğan, Y., (2002). Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik, *Eminönü Bülteni*, Şubat Sayısı, 18-19.
- [2] *Belediye Kanunu* (2005), Kanun No: 5393, Resmi Gazete: 13.07.2005/25874,
- [3] *Büyükşehir Belediyesi Kanunu* (2004), Kanun No: 5216. Resmi Gazete: 23.7.2004/25531.
- [4] Çağdaş, T. (2011). Türkiye’de Yerel Yönetimlerde İdari Özerklik. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(1), 391-416.
- [5] Ersöz, H. Y. (2005). Sosyal Politika-Refah Devleti-Yerel Yönetimler İlişkisi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 759-775.
- [6] Ersöz, H.Y.,(2010). Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *1. Yerel Yönetimler Sempozyumu - Sosyal Belediyecilik*, 27-29 Mart 2010. 91-92, Ankara: AK Parti Genel Merkez Yerel Yönetimler Başkanlığı.
- [7] Faaliyet Raporu 2015, (2016). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi*, 144-152.
- [8] Görmez, K., (1997).*Yerel Demokrasi ve Türkiye*, İkinci Baskı, Vadi Yayınları, İstanbul, 89.

- [9] *Gelin Engelleri Birlikte Aşalım* [Broşür].(t.y.) İstanbul: İBB Engelliler Müdürlüğü.
- [10] *İl Özel İdaresi Kanunu* (2005), Kanun No: 5302. Resmi Gazete: 04.03.2005/25745.
- [11] *Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* (2013), Kanun No:6462, Resmi Gazete: 03.05.2013/28636.
- [12] Kolat, S., (2010). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele Ve Türkiye'deki Yansımaları*, Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 6.
- [13] Nadaroğlu, H., (2001), *Mahalli İdareler*, 7. Bası, Beta Basımevi, İstanbul, 198.
- [14] Okur, N. (2001). *Özürlülere Yönelik Örgütlenmenin İncelenmesi*, Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları, Ankara, s.29-66.
- [15] *Özürlüler ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun* (2005), Kanun No:5378, Resmi Gazete:07.07.2005/25868,
- [16] Sezer, Ö., ve Vural T., (2009). Küreselleşme Yerelleşme Etkileşimi Çerçevesinde Yerel Yönetimlerde Kalkınma Odaklı Yerel Sosyal Politikalar, *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler IV. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri - 2*, TODAİE Yayınları, Ankara, 803.
- [17] Swedish İnstitute. (2007), *Swedish Disability Policy*, Swedish İnstitute Pub. Stockholm, p 1.
- [18] T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı., (2004). *İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması* (ICF), Elif Kabakçı ve Ahmet Göğüş (Çev.), T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Matbaası, Ankara.
- [19] T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)., (2009). *Türkiye Özürlüler Araştırması 2002*.T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 6.

[20] Yener, Z., (1998). Yerel Yönetimler ve Sosyal Hizmetler, *Türk Belediyecilik Derneği ve Konrad Adenauer Vakfı Konuşması*, Zirve Ofset, Ankara, 24.

[21] Yıldırım, U., ve Göktürk, İ., (2008). Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı, *1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, 23-24 Ekim, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 247-251.

İnternet Kaynakları

[1] URL 1- Dünya Engellilik Raporu Yönetici Özeti. (2011). Dünya Sağlık Örgütü <http://eyh.aile.gov.tr/data/5480490c369dc57170df34bd/Dunya%20Engellilik%20Raporu%20Yoneticisi%20Ozeti.pdf>, (Erişim tarihi: 05.06.2017).

[2] URL 2- <https://eyh.aile.gov.tr/mevzuat/uluslararası-mevzuat>, (Erişim tarihi: 15.03.2017).

[3] URL 3- <http://www.sosyalpolitikalar.org>, (Erişim tarihi: 19.06.2017)

[3] URL 4- <http://www.socialstyrelsen.se>, (Erişim tarihi: 20.06.2017)